
КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

В.Н. БИСТРЯКОВА,

доцент кафедри рисунка та живопису,
Київський національний університет технологій та дизайну

А.М. ОСАДЧА,

старший викладач кафедри рисунка та живопису,
Київський національний університет технологій та дизайну

Є.П. ГУЛА,

професор кафедри рисунка та живопису,
Київський національний університет технологій та дизайну

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ВИМІР ЕПОХИ МЕТАМОДЕРНІЗМУ

Аналізуючи наукову літературу з питань періодизації сучасного мистецтва, дослідник все частіше зустрічається із новим терміном — «епоха метамодернізму», яким позначається нинішній історичний період розвитку культури, що прийшов на зміну постмодернізму.

Метамодернізм — це термін, що одержав останнім часом поширення як спосіб вказівки на новоутворені форми сучасної культури, що, як стверджується (і як наше покоління, вочевидь, інтуїтивно визнає), можна розглядати як вихід за межі модальності постмодерна, що була властива кінцю ХХ століття. Внаслідок безлічі криз за останні два десятиліття — змін клімату, фінансового колапсу й ескалації глобальних конфліктів, а також кризи багатьох ідеологій і релігій — ми побачили виникнення відчутного колективного прагнення змін у напрямку чогось більшого, аніж передчасно оголошений «Кінець історії».

Останні 10 років спостерігається наростання тенденції до активного пошуку альтернатив проекту постмодерна й культурі постмодернізму як такої. Тут можна згадати такі формулювання як пост-постмодерн, археомодерн, альтмодерн, трансмодерн тощо.

Високий рівень уваги до концепції метамодернізму в культурі й мистецтві обумовлений не лише її змістом, але й формальною специфікою. Метамодернізм не заперечує постмодернізм і проект постмодерн як віху в новітній історії культури, а заявляє про його занепад і необхідність початку нового етапу для людського співтовариства

Метамодернізм є культурною парадигмою, яка поступово доповнюється філософським, соціально-політичним та іншими аспектами. Вагомою помилкою філософів і соціологів були саме спроби створювати альтернативу постмодернізму через філософію без наявності готового культурного матеріалу, оскільки і

модерн, і постмодерн як соціально-філософські проекти були концептуалізовані ретроспективно, на основі сформованих культурних мов і практик модернізму й постмодернізму відповідно.

Отже, наступність і «культуроцентризм» метамодернізму, поряд із загальною «втомою» від постмодерністської мови з його іронічно-цинічними інтерпретаціями, дозволив йому активно розвиватися у середовищі мистецтвознавців і публіцистів. Його основні якості й критерії сформульовані. Це — динамічність коливань між полюсами трансцендентності та її відсутності, серйозності й іронії, раціоналізму та ірраціоналізму, що лаконічно сформульована у «Маніфесті Метамодерніста» як «прагматичний романтизм» [7].

Основні ідеї культури метамодернізму:

— «коливання» (раціональна синкретика) — поєднання протилежних явищ в єдиному цілому (людина: душу й тіло, культура: наука, філософія, мистецтво, релігія, психологія). Визнання унікальності кожної частини цілого, вивчення їхнього змісту, пошук взаємовпливів;

— «структура почуття» (естетична синкретика). Раціональна синкретика не придатна для творчості. Естетична (почуттєва) синкретика оперує поняттям «атмосфера» (Неявне), що сполучає у собі почуттєве й трансцендентне. Атмосфера є у кожному предметі, людині або явищі. Загальнозрозумілі атмосфери — це стиль автора («творча особа») або талант конкретної людини;

— вираження атмосфери і знаходження єдиного їхнього джерела, переживання єдності, всупереч різниці — одна із цілей нового мистецтва.

Нові епохи або напрямки у мистецтві метамодернізму розширюють і конкретизують попередні. Класичне мистецтво створило зразкові твори й основні художні форми. Зміст класики — це художня правда, що заснована на моральних цінностях й відображає особливості світу й людини. Класична епоха почалася з незапам'ятних часів і закінчилася на гегелівському твердженні «кінця мистецтва», що обумовило народження модернізму. Художники модернізму оголосили розрив з історичним досвідом мистецтва й стали стверджувати нові форми для вираження світу й людини. Модернізм — це особливе ставлення до життя, а не певний стиль. Невипадково власне модернізм нараховує у собі безліч напрямків.

В основі модернізму лежала філософія позитивізму, феноменологія (від неї: екзистенціалізм), а також фрейдизм, марксизм і ніцшеанство. Позитивісти й феноменологи прагнули до об'єктивного знання, фрейдисти, марксистки й ніцшеанці зосередили свою увагу на людині («Бог помер»). І той, і інший підхід зазнав поразки після двох світових воєн. Наука забезпечила людей зброєю масового ураження, а вивчення впливу економіки й ірраціональних аспектів людини сприяло створенню ідеологій тоталітарних держав. Народився постмодернізм, що оголосив розрив із традицією модернізму. У мистецтві він запровадив панування еклетики й хаосу: стильовий синкретизм, ігри з мовою, епохами й напрямками, домінування тексту над особистістю. Постмодернізм розкритикував твердження про універсальну істину, яку можна пізнати.

Філософія постмодернізму хаотична, істина для неї умовна, реальним є тільки простір Тексту. Постмодернізм погодився з тезою «Бог помер», а також оголосив «кінець мистецтва», «кінець історії» і «смерть автора».

Водночас у 2010 році голландські філософи Тімотеус Вермюлен і Робін Ванден Аккер запроваджують термін «метамодернізм». Метамодернізм, за словами його «батьків» — «це не система мислення, не рух і не троп. (...) це - структура почуття» [6]. В основі цього напрямку лежить ідея про «коливання», як природний світоустрій («Маніфест метамодернізму»): «Надалі рух має здійснюватися шляхом коливань між положеннями з діаметрально протилежними ідеями, що діють як пульсуючі полюси колосальної електричної машини, яка приводить світ у дію» [1].

«Коливання», як синонім раціональної синкретики, застосовується для знаходження нових формул у науці й філософії. Але такий шлях мистецтво не вичерпує. Тому батьки-засновники метамодернізму створюють поняття «структура почуття», що логічно замінюється на «естетичну синкретику». Як вже згадувалося, в основі естетичної (естезис — відчуження) синкретики знаходиться поняття атмосфери (Неявного). Це поняття, що природно влилося у наш лексикон, поєднує у собі почуттєвий і трансцендентний аспект.

Ідея «коливання» — це не лише синонім синкретики, особливої філософської логіки. Викладена вона у монографії «Основи синкретики. Філософія носіїв» С. Федосіна, який стверджує, що «сутністю нового підходу є синкретна логіка, в якій усі філософські категорії стають рівнозначними й необхідними для опису засадничих понять теорії. Взаємодіючі між собою носії, що запроваджуються аксіоматично, персоніфікують собою сутність буття, їх можна виявити і як реальні об'єкти природи й суспільства, і як ідеальні об'єкти, що існують у свідомості» [2]. Описується ця філософська логіка також у романі Г. Гессе «Гра в бісер».

Природна поява синкретики виходить із того, що зводячи в абсолют одну або ряд категорій у рамках метафізичної або діалектичної логік, філософи створюють нову систему. У підсумку філософія розділяється на безліч напрямків, які суперечать один одному. Синкретика визнає кожний напрямок унікальною частиною цілого. Мета синкретики — вивчення цілого, складових частин і зв'язків між ними.

У маніфесті футуристів стверджується: «Те, що було істиною вчора — сьогодні не більше, як обман. Ми, наприклад, заявляємо, що портрет не повинен походити на оригінал, і що художник у собі носить пейзаж, що він бажає запам'ятати на своєму полотні. Щоби написати портрет, не потрібно писати його — потрібно тільки передати усю атмосферу, що його оточує» [6].

Отже, одна із цілей нового мистецтва — вираження атмосфери і знаходження єдиного їхнього джерела. Виходячи із цього слід сформулювати мета метамодернізму, що виник на порозі нової (синкретної) раціональності. Це заклик до творчого пізнання істини унікальним для кожного способом. Завдання метамодернізму — проникнення у сутність окремих концепцій істини й переживання єдності їхнього обсягу в процесі рівноправного діалогу.

Таким чином, метамодернізм (або пост-постмодернізм) представляє собою сукупність сучасних стилів і напрямів, які об'єднані кількома трендами. У той час як постмодернізм характеризувався деконструкцією, іронією, імітаціями, нігілізмом і відкиданням «грандіозних наративів» (якщо буде дозволено дещо спростити його образ), натомість дискурс пов'язаний із метамодернізмом займається відродженням щирості, надії, романтизму, емоційності й потенціалу до великих наративів і універсальних істин, не відкидаючи при цьому всього, чому ми навчилися завдяки постмодернізму.

Усе вищевикладене можна підсумувати однією тезою: метамодернізм — це осмислення гри, усвідомлення людської культури як цілого, пошук сенсу культури й мистецтва.

Література

1. METAmoDernism: переключки внутренние и внешние [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://postmodern.in.ua/?p=2366>.
2. Митрошенков О. Что придет на смену постмодернизму? / О. Митрошенков [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://metamodernizm.ru/chto-pridet-na-smenu-postmodernizmu>.
3. Русін Р. М. Художній образ: від класики до постмодерну : [монографія] / Руслан Русін ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. — К. : Київський університет, 2015. — 206 с.
4. Смержевська О. Постмодерністські візії релігійності: сучасне язичництво у міській культурі (Україна в загальноєвропейському контексті) : монографія / О. Смержевська. — К. : Олег Філюк [вид.], 2017. — 196 с.
5. Титаренко Т. М. Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодерної соціальності : монографія / Т. М. Титаренко, О. М. Кочубейник, К. О. Черемних ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. — К. : Міленіум, 2014. — 204 с.
6. Luke Turner. Metamodernism: A Brief Introduction [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.berfrois.com/2015/01/everything-always-wanted-know-metamodernism>.
7. Timotheus Vermeulen and Robin van den Akker. «Notes on metamodernism» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.emerymartin.net/FE503/Week10/Notes%20on%20Metamodernism.pdf>.